

ŽÁKOVSKÉ VNÍMÁNÍ DIVERZITY: POSTIŽENÉMU POMŮŽEME, GAY A UKRAJINKA BY SE MĚLI HLÍDAT

STUDENTS' PERCEPTIONS OF DIVERSITY: THE HANDICAPPED WILL BE HELPED, WHILE GAYS AND UKRAINIANS SHOULD BE WATCHED

Irena Smetáčková, Kateřina Machovcová

Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

Diverzita mezi studujícími má mimo jiné dopady na klima třídy nebo psychologické bezpečí. Ve výzkumu School4All jsme realizovali dotazníkové šetření (35 tříd, 8., 9. ZŠ, I. SŠ), kdy jsme zjišťovali míru výskytu a souvislosti vnímání diverzity. Za relativně rušivé byly považovány psychické potíže, rozmanitá genderová identita a minoritní sexuální orientace. V navazující kvalitativní studii (10 tříd s vyšší mírou diverzity) jsme podrobněji zkoumali žákovské reakce na diverzitu na základě skupinového úkolu, kde řešili tři typy diverzity – sexuální orientace, národnost a smyslové postižení – a navrhovali postupy, jak takovou situaci ve třídě pozitivně zvládnout. V příspěvku analyzujeme rozmanité reakce třídních kolektivů a diskutujeme v jakém kontextu preferovali, aby situaci řešil jednotlivec, kdy preferovali zapojení třídy a kdy vnímali potřebu zapojení dospělých (učitelé, psycholog).

Klíčová slova: *diverzita, školní třída, sexuální orientace, národnost, postižení*

Abstract

Diversity among learners has implications for classroom climate or psychological safety, among other things. In the School4All research, we conducted a questionnaire survey (35 classes, lower and higher secondary school), where we investigated the level of occurrence and the context of perceived diversity. Psychological difficulties, diverse gender identity and minority sexual orientation were considered relatively disturbing. In a follow-up qualitative study (10 classrooms with higher levels of diversity), we explored pupils' reactions to diversity in more detail by conducting a group task addressing three types of diversity—sexual orientation, ethnicity and sensory impairment—and suggesting approaches to positively manage such situations in the classroom. In this paper,

we analysed the diverse responses of the classroom collectives and discussed in which context they preferred the situation to be handled by an individual, when they preferred the involvement of the class and when they perceived the need for adult involvement (teachers, psychologist).

Keywords: *diversity, classroom, sexual orientation, nationality, disability*

1 ÚVOD

Rostoucí rozmanitost ve společnosti se odráží i ve školních třídách. Studující mají různorodé zkušenosti a potřeby. Diverzita se tak stává výzvou pro vytváření bezpečného a podpůrného prostředí, které umožňuje všem naplno se rozvíjet. Některé formy odlišnosti stále vyvolávají rozpaky či předsudky, což se může promítat do zhoršených třídních vztahů i celkového klimatu. Zkoumání toho, jak diverzitu vnímají samotní studující a jaké strategie přispívají k její integraci, je proto klíčové pro rozvoj inkluzivního vzdělávání.

2 TEORIE

Diverzita ve vzdělávání je klíčovým tématem inkluzivní pedagogiky, která usiluje o podporu respektu a rovných příležitostí pro všechny studující bez ohledu na jejich charakteristiky. Ve třídách se diverzita projevuje variabilitou v národnosti, zdravotním stavu, psychickém zdraví, rodinném zázemí, nadání či sexuální orientaci. Některé faktory jsou spojeny s předsudky a stigmaem (Pachankis et al., 2018). Některé jsou viditelné, jiné zůstávají skryté. Teorie sociální identity vysvětluje utváření identity v interakci s ostatními (Mavor et al., 2017), zatímco teorie percepce jinakosti popisuje mechanismy stigmatizace (Bodenhausen, 2010). Výzkumy ukazují, že faktory jako sexuální orientace či zdravotní stav mohou vyvolávat napětí, pokud nejsou ve třídách adekvátně ošetřeny (Eisenberg et al., 2022; Messiou et al., 2016).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum School4All byl realizovaný ve 35 třídách základních a středních škol. Sběr dat probíhal ve dvou fázích. Kvantitativní část zahrnovala dotazníkové šetření mezi 705 studujícími, zaměřené na výskyt a vnímání deseti typů diverzity, subjektivní pocity bezpečí a třídní klima. V kvalitativní fázi jsme analyzovali žákovské reakce na diverzitu v kolektivu, konkrétně na sexuální orientaci, národnost a smyslové postižení. Navazující studie v 10 třídách s vyšší mírou diverzity se zaměřila na skupinový úkol, v němž studující diskutovali strategie zvládání těchto situací a navrhovali vhodné postupy pro třídní kolektiv. Data byla analyzována pomocí kvantitativních statistických metod tematické analýzy.

4 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Analýza dotazníků ukázala, že většina studujících přijímá různorodost ve třídě spíše pozitivně, přičemž největší akceptace byla zaznamenána u smyslově postižených studujících, kde dominovala potřeba podpory. Naopak psychické potíže, genderová identita a minoritní sexuální orientace byly v některých kolektivech přijímány výrazně méně. Vnímané bezpečí a postoje ke škole byly spíše nižší, zejména u studujících, kteří se označili za odlišné, u nichž byla subjektivní spokojenost s třídním klimatem i pocit bezpečí statisticky významně horší. Navazující kvalitativní studie ve 10 třídách s vyšší mírou diverzity zkoumala reakce studujících na diverzitu v rámci skupinového úkolu. Skupiny řešily situace spojené se sexuální orientací, národností a smyslovým postižením a navrhovali postupy, jak je zvládnout. Výsledky naznačují, že u sexuální orientace a národnosti studující častěji očekávali, že odlišní jedinci sami přispějí ke „klidné“ atmosféře třídy. Situace se smyslovým postižením častěji vedla k potřebě zapojit dospělé – vyučující i rodiče žáka. Zároveň vnímání této situace třídy velmi rozdělilo – od odmítnutí toho, že by mohli mít takového spolužáka, přes vysokou míru empatie spojenou s tím, že takovou odlišnost nelze či není správné nijak skrývat.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Zjištěné výsledky potvrzují důležitost inkluzivní pedagogiky a potřeby systematické podpory diverzity ve vzdělávání. Je nutné nejen podporovat jednotlivé

žáky a žákyně, kteří jsou nebo se prožívají jako odlišní, ale zároveň posilovat celý kolektiv v respektu k diverzitě. Doporučení se zaměřují na rozvoj empatie mezi studujícími, podporu otevřené komunikace a školní programy zaměřené na diverzitu. Závěrem lze konstatovat, že i přestože studující obecně přijímají diverzitu, v určitých oblastech je třeba aktivnější intervence (Fine-Davis & Faas, 2014).

PODĚKOVÁNÍ

Výzkum je finančně podpořen Grantovou agenturou ČR, číslo projektu 23-07934S.

6 LITERATURA

- Bodenhausen, G. V. (2010). Diversity in the person, diversity in the group: Challenges of identity complexity for social perception and social interaction. *European Journal of Social Psychology*, 40(1), 1–16.
- Eisenberg, M. E., Gower, A. L., Brown, C., Nam, Y. S., & Ramirez, M. R. (2022). School-based diversity education activities and bias-based bullying among secondary school students. *Journal of interpersonal violence*, 37(17–18), NP15992–NP16012.
- Fine-Davis, M., & Faas, D. (2014). Equality and diversity in the classroom: A comparison of students' and teachers' attitudes in six European countries. *Social indicators research*, 119, 1319–1334.
- Mavor, K. I., Platow, M., & Bizumic, B. (Eds.). (2017). *Self and social identity in educational contexts*. Oxford: Routledge.
- Messiou, K., Ainscow, M., Echeita, G., Goldrick, S., Hope, M., Paes, I., & Vitorino, T. (2016). Learning from differences: a strategy for teacher development in respect to student diversity. *School effectiveness and school improvement*, 27(1), 45–61.
- Pachankis, J. E., Hatzenbuehler, M. L., Wang, K., Burton, C. L., Crawford, F. W., Phelan, J. C., & Link, B. G. (2018). The burden of stigma on health and well-being: A taxonomy of concealment, course, disruptiveness, aesthetics, origin, and peril across 93 stigmas. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 44(4), 451–474.